

Zuzana Mináčová

Zuzana Mináčová

roz. Silbersteinová

Praha

Česká republika

Rozhovor pořídila: Dagmar Grešlová

Období vzniku rozhovoru: červenec 2006

Zuzana Mináčová (75) se narodila v Bratislavě v emancipované židovské lékařské rodině. Rodiče ji vychovávali nenáboženským způsobem, ovšem s ortodoxií se měla možnost setkat v rodině svých prarodičů v Betlanovcích, kam jezdila na prázdniny a zažívala různá dobrodružství. Idylické dětství Zuzany Mináčové bylo však záhy zpřetrháno – bylo jí teprve osm let, když vypukl Slovenský stát [1](#) a její rodina byla ze dne na den nucena čelit řadě restrikcí a perzekucí. Válku prožila zprvu se svou sestrou v úkrytu, po udání však byly obě odtransportovány do sběrného tábora Sereď [2](#), odtamtud do Osvětimi, po níž následoval ještě tábor nucených prací ve Vrchlabí. Osvobození zažila jakožto třináctileté děvče. Válečné události ji donutily předčasně dospět, po válce jí starosti jejích vrstevnic připadaly najednou cizí. Jak sama říká, nezajímaly jí starosti spolužaček ve škole, chtěla začít žít opravdovým životem, najít si práci a realizovat se. To se jí vyplnilo – stala se známou a úspěšnou fotografkou, v této profesi se realizuje dodnes. Zapojila se do takzvané „nové vlny“ šedesátých let, která rozšířila možnosti fotografického výrazu. Její tvorbu charakterizuje imaginace, filozofická kontemplace, poetická hra a experiment. Je autorkou fotografických cyklů Čas, Čekání, Souvislosti, Hra, Zastavení na cestě, Herecké portréty, Stromy. Téměř po šedesáti letech po druhé světové válce se Zuzana Mináčová rozhodla „obnovit“ svoje dětské rodinné album, o které přišla v chaosu druhé světové války. V roce 1996 se pustila do projektu „Rekonstrukce rodinného alba“, tedy zpřítomnění svého dětství skrze fotografii. Do projektu zapojila svého syna Matěje s rodinou a další své přátele a jiné známé osobnosti, kteří jí zpřítomnili vlastní příbuzné, o něž za války přišla, a po nichž jí nezůstaly žádné fotografie. Jelikož je sama známou fotografkou, rozhodla se rekonstruovat toto album sama na základě svých vzpomínek.

[Rodina](#)

[Dětství](#)

[Za války](#)

[Po válce](#)

[Glosář](#)

Rodina

Rodiče mého otce byli skutečně ortodoxní Židé, při návštěvách a na prázdninách, které jsem u nich trávila, jsem měla možnost setkat se s náboženským životem. Babička se jmenovala Maria Silbersteinová, rozená Hexnerová, a dědeček se jmenoval Adolf Silberstein. Oba pocházeli z Betlanovců, což je vesnička blízko Tater v okrese Spišská Nová Ves. Babiččina rodina původně přišla ze Pyrenejského poloostrova. Když odtamtud byli na konci patnáctého století vyháněni Židé [3](#), odešli Hexnerovci ze Španělska. Chtěli se původně usadit v českých zemích, ale platil tu zákon, že židovská rodina může mít snad maximálně dvě děti, a tak se usadili na Slovensku. V jejich případě

to bylo nutné, jelikož oni měli příšerně moc dětí! Takže můj tatínek na toto téma vtipkoval, ačkoliv to vlastně ani nebyl vtip, to byla realita – když se ho lidé ptali, jak je možné, že všichni ti Hexnerovi jsou jedna a tatáž rodina – tak odpovídal: „To bylo tak: byl jakýsi Hexner a ten měl dvanáct synů, každý ten syn měl zase dvanáct synů, a ti každý zase dvanáct, dvanáct a dvanáct synů, no a všichni ti jsou moji příbuzní...“ Ale asi na tom bude něco pravdy, protože Hexnerovi byli skutečně velmi početní. Bohužel, většina těchto mých příbuzných zahynula za války v koncentračních táborech, všechny moje setřenice, bratrance, tetičky a strýčkové... Vím akorát o jednom svém praprastrýčkovi Erwinovi Paulu Hexnerovi, který emigroval do Ameriky a stal se tam slavným ekonomem, dodnes se uděluje Hexnerova cena, která nese jeho jméno. Z celé početné rozvětvené rodiny se zachránil jenom tento strýček.

O mém prapraděděčkovi z tatínkovy strany, který žil počátkem osmnáctého století v podtatranských Betlanovcích, se tradovalo, že to byl silný a krásný muž. Jednou prý takhle vezl domů sudy s pivem a zkrátil si cestu lesem. V lese ho překvapili a zastavili chlapci z Jánošíkovy zbojnické družiny [4](#) a chystali se mu jeho pivo sebrat. On se ovšem tak obratně bránil, a tak mu dal Jánošík šanci. Pravil mu, že když zvedne padesátilitrový sud plný piva nad hlavu, že si jej může nechat. Prapradědeček to s lehkostí dokázal, díky čemuž se Jánošíkovi tak zalíbil, že ho přijal do své jedenáctičlenné družiny. V rodině se tradovalo, že když byl zbojník Jánošík popraven, nebylo to tak, jak se obecně míní, že jeho zbojníci rozdělili peníze chudým. Údajně si peníze rozdělili mezi sebe. Díky tomu se prapradědeček stal velice bohatým člověkem a po návratu domů skoupil celou vesnici, katolickým kostelem počínaje a betlanovským renesančním zámečkem konče.

Betlanovce byly malá obec, kde babička s dědečkem měli obchůdek se smíšeným zbožím. Babička s dědečkem měli statek, na kterém pracovali. Ani v Betlanovcích, ani v okolních vesnicích nebyla synagoga, tak se ji rozhodli moji prarodiče nechat vystavět. Iniciovali stavbu a financovali ji, takže se zasloužili o to, že v Betlanovcích stojí synagoga. Počítám, že to mohlo být někdy ve dvacátých letech dvacátého století.

V rodině mých prarodičů z otcovy strany se dodržovaly židovské zvyky, vařila se košer strava [5](#), třídilo se nádobí na různé pokrmy a svátky, chodilo se do synagogy, praktikoval se ortodoxní [6](#) způsob života. Byla jsem dítě, takže na žádné konkrétní detaily si už příliš zřetelně nevzpomínám, ale pamatuji si, že jsme s bratrance, sestřenicemi či s mojí sestrou vždy u prarodičů byli přes prázdniny a měli jsme možnost se seznámit se skutečným židovským cítěním. Byly jsme ještě děti, takže jsme často něco popletly, a potom babička s dědečkem museli po nás chyby napravovat, takže si vzpomínám, že se musely strkat nože do země, které tam musely být několik dní, aby bylo vše zase rituálně čisté.

Bohužel, idylické prázdniny a bezstarostné dětství u babičky s dědečkem skončily, když mi bylo osm let. Začal Slovenský stát, přišly všechny ty hrůzy a pronásledování Židů [7](#), a my jsme přestali k babičce s dědečkem jezdit. Rodiče měli jiné starosti, museli řešit co dělat, koho kam ukrýt, jak se zachovat. Od osmi let jsem už v Betlanovcích nebyla. Celá otcova rodina zahynula v koncentračních táborech. Otcovi se podařilo babičku uchránit před transportem, skrýval ji do roku 1944 v Bratislavě, ale nakonec ji stejně transport neminul a zahynula v Osvětimi. Okolnosti babiččina skrývání a následného zatčení neznám, byla jsem moc malá, abych si to pamatovala, navíc po válce jsem se o válečných událostech velmi dlouhou dobu neměla vůbec chuť s nikým bavit.

Můj tatínek se jmenoval Dezider Silberstein, narodil se roku 1894 v Betlanovcích. Chodil jako dítě do základní židovské školy, ale pak v dospělosti už židovské zvyky nedodržoval. Tatínek se chtěl stát statkářem a jeho bratr Filip měl jít studovat. Ale strýček Filip se učil špatně, tak se rodiče rozhodli, že bude obhospodařovat statek, a protože můj tatínek se naopak učil velmi dobře, tak ho rodiče dali studovat, ačkoli on by raději statkařil. Zapsal se na medicínu a stal se lékařem. Můj tatínek byl nejveselejší člověk na světě. Rád dělal různé vtipy, byla s ním nesmírná legrace. Bohužel, po té co vypukl Slovenský stát, už život moc legrační nebyl. Vzpomínám si na jednu vtipnou historku, kdy mi tatínek z recese řekl, že k nám na návštěvu přijde strašně tlustý člověk, že se na to musíme připravit. Tvrdil, že ten pán je tak strašně tlustý, že neprojde ani dvoukřídlými dveřmi a bude se muset skrze ně protlačit bokem. Taky mi řekl, že budeme muset vymýt všechny lavory a kýble, jelikož mu do nich budeme servírovat jídlo a pití. Byla jsem pak hrozně zklamaná, když ten člověk přišel. Byl sice hodně tlustý, ale projít dveřmi mu nepůsobilo vůbec žádné problémy, a co víc, jedl z talíře jako všichni ostatní u stolu. Tatínek byl moc hodný, třeba jednou před Vánoci mě vzal za ruku a odvedl mě do pokoje ke gauči. Na pár vteřin z něj vyndal dobře uschovanou panenku, po které jsem už hrozně dlouho toužila. Řekl mi, že ji dostanu pod stromeček, ale ať na to koukám zase na chvíli ještě zapomenout, a hlavně ať to neprozradím mamince.

Na maminciny rodiče, babičku Janku Löwyovou, rozenou Neumannovou, ani na dědečka Emanuela Löwyho si už nepamatuji, jelikož zemřeli ještě předtím, než jsem se narodila. Jsou pohřbeni na židovském hřbitově v Nitře. Vím o nich málo, byli statkáři v Nitře a měli šest synů a pět dcer. Když vyrostli, žili všichni okolo Nitry na jižním Slovensku, některé sestry žily v Prievidzi. Z doslechu vím, že mamincini bratři, tedy moji strýčkové byli nesmírně veselí lidé. Z pěti strýců se oženil jenom jeden, ostatní byli staří mládenci a žili na úkor svých sester. Strýcové v létě pracovali na statku a v zimě potom žili rozmařilým životem, hráli v kasinu v Monte Carlu. Žili si jako grófové, ale nebyli grófové – nebyli zase až tak bohatí a ani neměli takový majetek, aby si mohli takový přepychový život dovolit, takže potom museli manželé jejich sester za ně platit dluhy. Jelikož tety byly bohatě provdané, tak jejich manželé spláceli dluhy těchto strýčků, aby nebyla v rodině ostuda. Rozhodně to byli veselí, přímí a rozmařilí lidé! U strýců se odehrávaly různé hony, projížďky, hrály se karetní hry o peníze, zvali si cikánské kapely, aby jim k zábavě hrály, o zábavu nebyla nouze. Toto všechno ale bohužel s příchodem války brzy skončilo. Ráda jsem k příbuzným jezdila na prázdniny a zažívala jsem tam různá dobrodružství, například jednomu mému bratranci strýc dovolil řídit drahé auto a já jsem mu při tom dělala doprovod. Anebo jednou, když jeden ze strýčků při karetních hrách na večírku celou noc vyhrával, přilepil mi na čelo pětistovku [V r. 1929 bylo zákonem stanoveno, že koruna československá (Kč), jako dosavadní jednotka měny československé, je hodnotou rovna 44,58 miligramu zlata – pozn. red.], což tehdy byly velké peníze, zvláště pro mne, šestiletou holku! Strýček Jackie byl zase houslovým virtuózem, byl velmi společenským člověkem, okouzlejícím elegantem a svůdcem žen. Jiný strýc, Maxi báči [maďarsky ujo Max – pozn. red.], se ve svých patnácti letech rozhodl odejít do Ameriky. Vzal si s sebou část svého dědictví a odjel za oceán. Tak si za své jmění koupil cirkus Buffalo Bill. Když se po letech vrátil do své rodné vesnice, přivezl si s sebou svoji americkou manželku Paulu, bryčku s koněm a laso, do něhož chytal děti na dvoře. Moc jsme se s ním nasmály a užily si legrace. Další strýček se pro změnu rozhodl odjet do Chile. Byl velký frajer, trochu lehkomyšlný, toužil po dobrodružství. Před odjezdem si nechal ušít na míru spoustu drahých módních obleků. Když odjel, přišly příbuzným za celou tuto parádu účty, které za něj museli zaplatit.

Dětství

Moje maminka Pavla Silbersteinová, rozená Löwyová, se narodila v roce 1898 v Nitře a byla deváté z jedenácti dětí. Chodila zřejmě do základní židovské školy, ale v dospělosti, v manželství už židovské zvyky nedodržovala. Moje maminka byla první děvče, které v Nitře maturovalo. Nemohla ani chodit do školy, učila se soukromě doma a pak složila maturitu. Poté šla studovat medicínu, což v té době bylo něco naprosto výjimečné, aby žena šla takto studovat. Stala se lékařkou. Nevím, kde ani jak se vlastně moji rodiče seznámili, ale myslím, že zřejmě v lékařských kruzích, neboť tatínek i maminka byli lékaři.

V dětství jsem si hrála se všemi dětmi, židovskými i nežidovskými. Nebylo třeba rozlišovat. Obecně panuje jakási křesťanská představa, že Židé nějak nesmírně drží při sobě a že se navzájem podporují, ale podle mě to není vůbec pravda. Pravdou je, že po válce byly organizace, které pomáhaly uprchlíkům, jako například Joint [8](#). Ale dnes je situace podle mého názoru jiná. Rozhodně když se rozhodnete emigrovat do Izraele, tak neplatí, že proto, že jste Žid, budete mít nějaké výhody.

Dnes, když je mi, bohužel, už sedmdesát pět let, jsem, myslím, pamětníkem zašlých časů. Oba dva moji rodiče byli sice Židé, ale u nás v rodině se již náboženská stránka moc nedodržovala. Žili jsme už nenáboženským způsobem. Bydleli jsme v Bratislavě ve Štefánikově ulici v krásném pětipokojovém bytě. Měly jsme se sestrou křesťanskou chůvu. Otec byl známý lékař, provozoval svoji praxi ve stejném domě. Kuriózní je, že v bytě, kde jsme bydleli, je v současnosti sídlo Policie SR, takže když jsem si před pár lety vyřizovala občanský průkaz, šla jsem si vyzvednout doklady do našeho bytu! Když začalo pronásledování a perzekuce Židů, já jsem byla malá, ale vzpomínám si, že tatínek musel mít na ordinaci tabulku, kde stálo napsáno, že je Žid. Také jsme museli nosit žlutou hvězdu [9](#) přišitou na oblečení.

Za války

Tatínek s maminkou se přes válku skrývali u jedněch známých. Otec kdysi před válkou léčil jednoho grófa Pálffyho, což byla velice známá šlechtická rodina. Měli spolu takovou dohodu, že když přijdou Rusové, ukryje otec Pálffyho s rodinou, a v opačném případě, pokud na Slovensko přijdou Němci, že zase Pálffy ukryje naši rodinu. Pálffy otce skutečně ukryl, i babičku zprvu skrývali. Otec s maminkou byli u Pálffyho asi tři měsíce, ale ten se pak rozhodl emigrovat, sbalil si všechnu majetek, obrazy a cennosti a odjel s celou rodinou do ciziny. Tatínek s maminkou potom tedy byli ukrytí někde jinde. Babičku, když v roce 1944 vypuklo Slovenské národní povstání [10](#), někdo udal a odtransportovali ji do koncentračního tábora. Nevím přesně kde všude a u koho rodiče za války žili. Já jsem se po válce o tom s nimi nikdy nebavila. Já sama jsem nechtěla hovořit o tom, co jsem v koncentračním táboře zažila a viděla. Neměla jsem ani nejmenší chuť vracet se ke všem těm válečným zážitkům, a proto jsem se ani s rodiči nebavila o tom, co oni za války dělali a jak a kde žili. My se sestrou jsme byly na jiném místě, otec nás tam ukryl, myslel si, že ke spolehlivým lidem, ale oni nás vlastně udali a já a sestra jsme se dostaly do koncentračního tábora. Za války jsme o sobě s rodiči navzájem nevěděli, byli jsme odděleni. Rodiče vůbec nevěděli, že mě a sestru sebrali a odvěkli do Seredi a následně do Osvětimi. Ti lidé nás udali, ale dále pobírali peníze od tatínka za to, že nás údajně skrývají. Ani my se sestrou jsme po celou dobu války nevěděly, co dělá naše rodina, jestli vůbec žijí.

Se sestrou, Annou, jsem se dostala do sběrného tábora v Seredi, kde jsme byly asi týden. Sered' byl přestupní tábor před cestou do koncentračních táborů, přirovnala bych ho k Terezínu [11](#). Po týdnu v Seredi jsme byly odtransportované do Osvětimi. Dostala jsem se tam v roce 1944, když mi bylo třináct let. Dodnes mám na předloktí vytetované číslo. Myslím, že jsme tam byly se sestrou asi měsíc. Po nějaké době strávené v Osvětimi přišla selekce, respektive vybírali lidi na práci do nějaké vzdálené továrny. Řekli nám, aby vystoupili z řady všichni, kterým je mezi šestnácti a pětadvaceti lety. Připadalo mi, že je to takový dobrý věk, takže bude asi výhodné, když se přihlásím, ačkoliv mi bylo teprve třináct. Vystoupila jsem, ale oni mě odtamtud vyhodili, že tam nepatřím. Sestru tam nechali, té bylo patnáct let a zdála se jim, že vyhovuje. Začala jsem plakat a najednou se stalo cosi jako zázrak. Najednou se tam objevila moje vzdálená sestřenice, která v Osvětimi byla už od roku 1942. Když si mě všimla, jak vyvádím, v nestřeženém okamžiku mě odvedla na stranu, aby si mě nikdo nevšiml. Věděla, že když budu plakat a vyvádět, že na sebe upozorním, a tak jí nezbylo nic jiného než mě uklidnit – vlepila mi takový pohlavek, že se mi zajiskřilo před očima, hrozně jsem se lekla a okamžitě zmlkla. Když selekce skončila, vmísila mě sestřenice nenápadně mezi vybrané na práci. Tím mi zachránila život! A tak jsem se díky ní dostala do pracovního tábora Hohenelbe, dnes Vrchlabí v Čechách. Každý člověk, který přežil koncentrák, přežil, dá se říci, nějakým zázrakem. Byla to velká loterie života, kdo přežije, kdo nepřežije, sled nejrůznějších náhod. Myslím, že svět byl kvůli holocaustu připraven o spoustu géníů, umělců, vynálezců, chytrých a zajímavých lidí, protože šest milionů lidí je strašně obrovská ztráta.

V pracovním táboře ve Vrchlabí nebyli jenom Židé, byly tam i jiné národnosti, ale Židé se měli nejhůř. Ve Vrchlabí jsme pracovali v továrně Lohenswerke, vyráběli jsme rádiové lampy, zbraně a všelijaké další věci. Němci zřejmě měli ke konci války problém, jelikož měli mnoho lidí narukovaných na frontě, a tak potřebovali dost pracovních sil. V koncentračních táborech jsem byla celkem téměř devět měsíců, od září 1944 do května 1945. Ve Vrchlabí jsme se setrou zažily osvobození. Němci, kteří nás tam hlídali, najednou zmizeli. Asi dva dny na to přišli Rusové, s Rudou armádou přišlo osvobození. Slavnostně nás vypravili do vlaku, stříleli do vzduchu salvy, byla to velická sláva. Náš vlak byl přeplněný, takže asi po čtyřiceti kilometrech už nemohl jet dál, porouchal se. Jeli jsme tedy vlakem, kde byly přidělané takové desky, kterých jsme se přidržovali, přidržovali jsme se oken, pak jsme seděli i na střeších vlaku. Část cesty jsme musely se sestrou jít i pěšky. Takovým dobrodružným způsobem jsme se tedy asi po týdnu cesty dostaly do Bratislavy. Když jsme přišly, nevěděly jsme, kam máme jít, šly jsme tedy ke známým našich rodičů. Ti věděli, že naši rodiče přežili válku, tak nás k nim vzali.

Z naší rodiny jsme přežili já, sestra a rodiče. Jinak všichni ostatní rodinní příslušníci zahynuli v koncentračních táborech, kromě jednoho mého pra-prastrýce ekonoma Hexnera, který emigroval do Ameriky. Tatínek se po válce vrátil ke své lékařské profesi. Zemřel v roce 1961. Maminka zemřela v roce 1947 na infarkt. Sestra po válce vystudovala obchodní akademii, seznámila se s mladíkem z Prahy a odstěhovala se do Čech, za tohoto mladého pana Engelsmanna se vdala a žije v Praze.

Po válce

Po válce jsem začala chodit do školy, ale moc mě to tam nebavilo. Bylo mi necelých čtrnáct let, když jsem se vrátila z koncentračních táborů. Připadalo mi všechno ve škole a starosti mých vrstevníků hrozně malicherné v porovnání s tím, co jsem si já za ty měsíce za války prožila. Řekla jsem si, že chci dělat v životě něco pořádného, skutečně pracovat a bylo mi celkem jedno, co to

bude, hlavně když to nebude škola. Rozhodovala jsem se mezi tím, jestli se stanu zubní techničkou, anebo fotografkou. Učňovský život mi připadal velmi zajímavý, tak jsem se rozhodla stát se fotografkou. Kousek od našeho bydliště v Bratislavě na Palisádách otevřeli střední školu uměleckého průmyslu, což mi připadalo hodně blízko tomu, co bych chtěla dělat. Tak jsem se rozhodla studovat umělecký průmysl. Škola byla velmi dobře vedená. Přijali každého a pak po třech letech dostali ti méně schopní výuční list a ti schopnější mohli pokračovat dál a složit maturitu. Já jsem se přihlásila k těm „neschopným“ a chtěla jsem odejít, oni mě přemlouvali, že mám zůstat, že studentská léta jsou ta nejkrásnější léta života, ale já jsem už chtěla jít pracovat. Pamatuji si, jak jsem si říkala, že jestli jsou studentská léta ta nejkrásnější léta života, jak je tedy možné, že život je tak nudný? To je život opravdu tak nezajímavý, že tahle hrůzostrašná škola je to nejlepší, co mě v životě potká? S takovou myšlenkou jsem se nemohla smířit, tak jsem odešla za školy. Začala jsem opravdu pracovat, nastoupila jsem ve filmových ateliérech v Bratislavě, a najednou jsem zjistila, že život není tak nudný! Práce mě bavila a fotografkou jsem dodnes. Dělán to, co mě opravdu baví.

Když vznikl v roce 1948 stát Izrael, tak jsem zvažovala, jestli neemigrovat. I před válkou rodiče uvažovali, zda do Palestiny neodjedeme, jelikož mnoho našich přátel a známých odcestovalo. Jedna věc je nad něčím uvažovat, ale důležité vždycky nakonec je, pro co se člověk opravdu rozhodne a co udělá, my jsme se nerozhodli pro emigraci, neodjeli jsme. Izrael jsem navštívila asi desetkrát. Poprvé jsem tam byla po revoluci 1989 [12](#), tehdy Československo ještě nemělo v Izraeli velvyslance. Prezident Václav Havel [13](#) tam vypravil vojenský speciál, celkem asi tři letadla, kde bylo pár jeho známých a jeho osobní hosté, tak jsem s nimi také letěla.

Vdala jsem se za Jána Mináče, muž nebyl židovského původu. Byl bratrem slavného slovenského spisovatele Vladimíra Mináče [Vladimír Mináč (1922 – 1996): slovenský prozaik, esejista, filmový scenárista, publicista, kuturný a politický činiteľ – pozn. red.]. S mužem jsme se seznámili na schůzi Svazu mládeže. Tenkrát nám tam vyprávěli, že všichni musíme znát marxismus. Já jsem vůbec neměla chuť číst ty marxistické knihy! Dozvěděla jsem se, že Ján je fotbalista, který měl výron v koleni, a tak dělal v knihovně. Řekla jsem si, že než bych ty hrůzostrašné knihy četla sama, že bude lepší, když on mi to vysvětlí. A tak se stalo, že jsme spolu začali chodit a v roce 1951 jsme se vzali. Když jsem se vdala, neměli jsme s mužem kde bydlet, tak si nás vzala do podnájmu jedna paní, jejíž muž byl souzen ve vykonstruovaných komunistických procesech [14](#). Prožívali jsme s ní všechny ty hrůzy, výslechy, chodili k ní estébáci [15](#), nebylo to vůbec příjemné. Komunistické ideologii jsem nikdy nepodlehla, myslím, že jsem komunismus brzy prohlédla. Nikdy jsem nebyla v žádné straně, ani můj otec nikdy v žádné partaji nebyl. Bylo spousta lidí, kteří těm komunistickým myšlenkám podlehli, uvěřil ideologii, ale to nebyl nikdy můj případ. Musím říct, že s antisemitismem jsem se nikdy nijak výrazně nesetkala, jelikož naše rodina nijak nábožensky nežila, žili jsme v Bratislavě a otec byl váženým lékařem. Měl klientelu židovskou i nežidovskou, sousedi ho měli rádi, stýkal se se známými a lékaři, kteří nebyli židovského vyznání. Neměli jsme žádné problémy s antisemitismem, akorát když vypukl Slovenský stát, tak přišla různá opatření proti Židům, ale já jsem byla malá, bylo mi osm let, tak jsem to až tolik nevnímala.

Mám dva syny. Starší Ján se narodil v roce 1953, žije s rodinou v Kanadě, kde je na univerzitě profesorem matematiky. Mladší syn Matěj se narodil v roce 1961, vystudoval Vysokou školu múzických umění v Bratislavě a stal se filmovým režisérem. Matěj točí hrané i dokumentární filmy. Je zvláštní, že ačkoliv jsem syny nijak zvlášť k židovství nevedla, oba dva se o tuto problematiku zajímali a dnes vědí o židovství možná i více než já. Vyprávěla jsem jim něco málo při příležitosti

izraelské války v roce 1967 [16](#). Sama jsem se k válečným událostem nechtěla ve vzpomínkách vracet, já sama se ani nedívám na žádné válečné filmy, neúčastním se vzpomínkových akcí k výročí osvobození, mě ta tematika rozrušuje a už vůbec na to nechci vzpomínat.

Do České republiky jsem se odstěhovala v roce 1993, tedy v poměrně vyšším věku. Byla to vlastně trochu pošetilost a odvaha zároveň, že se na „stará kolena“ rozhodnu žít v „cizí“ zemi. Ovšem k odchodu ze Slovenska mě přiměly nálady, které začaly na Slovensku po rozdělení Československa. Vzrostly nacionalistické nálady, když jsem znovu viděla slovenský znak a nadšení pro Tisa [17](#), už jsem se na to nechtěla znovu dívat a znovu prožívat ty nacionalistické nálady. Rozhodla jsem se odejít do Čech. Dnes už se to trochu vytratilo, ale po revoluci v roce 1989 bylo na Slovensku obrovské nadšení pro slovenský fašistický stát.

V roce 1996, ve svých pětadesáti letech, jsem se rozhodla obnovit své staré rodinné album. Přišla jsem v chaosu druhé světové války o většinu rodinných fotografií, a proto jsem přišla na myšlenku zrekonstruovat si album za pomoci svých příbuzných a přátel, kteří mi stáli modelem. Vznikla tak publikace „Rekonstrukce rodinného alba“. Většina mých příbuzných za války zahynula v koncentračních táborech, nezůstala po nich ani jediná fotografie ani památka, uchovala jsem si je pouze ve svých vzpomínkách, a tak mi přišlo na mysl, že je skrze fotografii oživím. Díky umění fotografie, kterému se celý život věnuji, lze na chvíli pozastavit čas a zpřítomnit to, co už během času vybledlo. Pomáhala mi má rodina, syn Matěj ztělesnil mého tatínka Dezidera Silbersteina, Matějova manželka Karin představovala moji maminku, Pavlínu Silbersteinovou. Moji přátelé, herci a režiséři, pózovali jakožto mí strýčkové, tetičky, sestřenice. Při fotografování jsem vlastně poprvé vyprávěla synovi Matějovi různé staré rodinné historky, legrační příběhy i osobní tragédie, Matěj se rozhodl o naší rodině natočit hraný film.

Syn Matěj Mináč točí filmy, které se věnují tématu druhé světové války a holocaustu. Rozhodl se natočit film o naší rodině, tak jak jsem mu vyprávěla různé tragické historky o veselých lidech. Ovšem příběh naší rodiny byl veskrze smutný, a proto Matěj hledal cosi pozitivního, aby film měl v sobě i špetku naděje. Prostudoval všechny možné knihy o holocaustu, prolistoval všelijaké svazky v knihovně Židovského muzea v Praze, kde jednoho dne narazil na knihu Věry Gissingové „Perličky dětství“. Velice jej zaujal její příběh, ve kterém líčí, jak jakožto jedenáctiletá holčička unikla válečným hrůzám a jistému transportu na smrt, ke kterým byli odsouzeni Židé v Evropě zachráněni nacismem. Věra Gissingová popisuje: „Byli jsme velmi různorodou skupinkou dětí, které měly společné jen jedno: všichni jsme uprchli z Československa okupovaného nacisty. Některé děti utekly se svými rodiči, ale mnozí, já mezi nimi, jsme přijeli sami, v dětském vlakovém transportu. To, že se nám podařilo uniknout, bylo zásluhou především jednoho muže – tehdy třicetiletého burzovního makléře z Londýna, Nicholase Wintona [18](#)...“ Věra Gissingová se tedy v jedenácti letech díky akci Nicholase Wintona zachránila, zatímco její rodiče, kteří v Československu zůstali, byli následně zavražděni v koncentračních táborech. Když si toto syn Matěj přečetl, rozhodl se, že natočí film, který bude vycházet z mých vzpomínek, ale zakomponuje do něho i příběh o chlapci, který byl zachráněn díky akci Nicholase Wintona. Když dal svůj námět přeložit jedné překladatelce, dozvěděl se od ní, že ona sama je jedním z dětí, které byly tímto způsobem zachráněny. Velice ho příběh zaujal a rozhodl se pátrat po ostatních dětech, kterých Winton zachránil 669, i po samotném Wintonovi. Byl nesmírně překvapen, že Winton ještě žije v Maidenheadu kousek od Londýna. Kontaktoval jej a domluvil si s ním schůzku. V únoru 1998 jej navštívil v jeho domě v Anglii, Winton k němu byl velice milý, vyprávěl mu se svým typicky

anglickým humorem s nadhledem o svém životě, své rodině a vnoučatech, svém zájmu o operu, kterou navštěvoval, ačkoli mu v té době bylo již téměř devadesát let. Matěj byl z Wintona nadšený a rozhodl se, že nebude točit pouze hraný film inspirovaný svým životem, ale že natočí o tomto pozoruhodném muži i film dokumentární. A takto vznikl dokument o Nicholasi Wintonovi, který se jmenuje „Síla lidskosti“ („The Power of Good“), a který kromě jiných významných cen získal roku 2002 mezinárodní cenu EMMY za nejlepší neamerický dokument. Jakožto vypravěč v něm účinkuje Joe Schlesinger, kanadský reportér televizní stanice CBS, který sám je jedním z „Wintonových dětí“.

V dokumentu se popisuje, jak se Nicholas Winton, který se narodil 19. května 1909 v Británii, kde se stal úředníkem a burzovním makléřem, rozhodl v roce 1939 zachraňovat české a slovenské děti. Winton k tomu se skromností dodává, že byl jen ve správný čas na správném místě, že by přeci jako on jednal každý. Ale tak to nebylo, on byl jediný. Jak píše syn Matěj Mináč ve své knize „Loterie života Nicholas Wintona. Po stopách unikátní akce záchrany dětí, která nemá v novodobé historii lidstva obdoby.“: „Tak tohle jsem nechápal. Jak to, že se o tom nechce bavit? Proč se tváří, že něco takového dělají lidé levou zadní a že je to zcela běžné? Vždyť je to zkušený a inteligentní člověk a musí přece vědět, že se zachoval zcela mimořádně. Měl jsem tedy před sebou záhadu, které jsem chtěl přijít za každou cenu na kloub. Už jsem se nemohl dočkat, až se do toho filmového dokumentu pustím. Doufal jsem, že při práci na filmu najdu odpovědi na otázky: Proč to ten člověk vůbec udělal? Proč o tom půl století mlčel? Jak to vlastně udělal? /.../ Ani v Praze v roce 1939 nebyl lhostejný k těžkému osudu ohrožených českých a slovenských dětí. Nenechal se znechutit lidmi, kteří mu připomínali, že na to, aby dokázal zachránit děti, nemá ani finanční prostředky ani čas a ani gestapo mu to nedovolí. Navíc, která demokratická země by ty děti vůbec byla ochotná přijmout! Jenomže to neznali Wintona, který se vždy řídil heslem: ‘NEJDE TO – nepovažuji za žádnou odpověď!’“

Nicholas Winton o svém působení v Československu nikdy nemluvil, ani jeho manželka vůbec netušila, že za války její manžel zachránil před plynovou komorou 669 dětí. Nicholasova žena, Grete Wintonová, se na jaře roku 1988 rozhodla pustit do zevrubného úklidu jejich domu. Když začala smýčít půdu, objevila starý kufr. Otevřela jej a objevila v něm hromadu dokumentů. Objevila v kufru staré dokumenty, dopisy, fotografie. Začala se písemnostmi probírat, ale nerozuměla jim, jelikož byly psány v řeči, kterou neznala. Podle háčků a čárek nad písmeny usoudila, že jsou psány zřejmě v nějaké slovanské řeči; podle slova Praha nakonec usoudila, že se dokumenty váží k Československu. Když se manžela zeptala, co mají všechny ty formuláře, fotografie a dopisy znamenat, odbyl ji tím, že to už je stará historie. Grete byla velice překvapená, když se dozvěděla, že její muž za války zachránil tolik dětí před jistou smrtí. Objevila v kufru i seznam jmen všech 669 dětí, objevila dopisy, ve kterých rodiče dětí psali, jak je třeba o jejich potomky v cizině pečovat, co mají rády, co jim škodí. Usoudila, že rodiče dětí zřejmě nepřežili, ale že by se tyto dopisy měly dostat do rukou těm, kterým patří, tedy zachráněným dětem. Grete se obrátila na různá muzea, zda by o dokumenty neměla zájem, uspěla nakonec v Památníku obětem holocaustu Yad Vashem v Izraeli, kam byly posléze dokumenty uloženy.

O tom, kdo se zasloužil o záchranu jejich životů, neměly tušení ani „Wintonovy děti“. Na oficiálních formulářích vystupovalo pouze jméno jakési organizace British Committee for Refugees from Czechoslovakia – Children’s section, kterou Winton naoko založil, ale nikdo o ní nic bližšího nevěděl. Wintonova žena Grete se tedy obrátila na britskou odbornici na problematiku holocaustu, Elizabeth Maxwellovou, která se rozhodla napsat dopisy na všech 669 adres rodin, které adoptovaly děti z

Wintonova seznamu. Vrátilo se jí 150 odpovědí a podařilo se jí získat kontakt na šedesát „Wintonových dětí“. Nikdo z nich svého zachránce pochopitelně neznal a toužili se s ním setkat. Ve spolupráci s britskou televizní stanicí BBC paní Maxwelllová objevila další „Wintonovy děti“. Jak píše syn ve své knize „Loterie života Nicholase Wintona. Po stopách unikátní akce záchrany dětí, která nemá v novodobé historii lidstva obdoby.“: „Moderátorka pořadu ‚That’s life – To je život‘ Esther Rantzenová dostala nápad pozvat Wintona a zachráněné děti do studia. Neřekla však nikomu, co se bude dít. Winton se domníval, že půjde o pořad zabývající se aktivním stářím a že ho pozvali kvůli jeho bohaté dobročinné činnosti. Postavil totiž kolem Londýna několik seniorských center. Jedno z nich nese jeho jméno – Wintonův dům. Během pořadu však vyšlo najevo, že ti diváci kolem jsou lidé, jimž kdysi zachránil život. Obrovské vlně emocí, která následovala, málokdo dokázal vzdorovat. Winton se rozplakal a rozplakali se i všichni kolem něho. Dojati byli i lidé u obrazovek. Jako první mu byla představena spisovatelka Věra Gissingová. Léta pátrala, kdo stál za její záchranou, obracela se na nejrůznější organizace pro uprchlíky, dokonce napsala arcibiskupovi z Canterbury, ale všechno bylo marné. A najednou vedle svého zachránce seděla! Byl to nejdojemnější okamžik jejího života. Právě tehdy vydávala svoji vzpomínkovou knihu a do úvodu dopsala pět odstavců o Nicholasi Wintonovi.“

Matěj se vydal do archívu Yad Vashem a zkoumal veškeré dokumenty, které se o Wintonově působení zachovaly. Objevil zde knihu výstřižků, kterou za války sesbírala Wintonova sekretářka Barbara Wilson, která mu jakožto dobrovolnice pomáhala v londýnské kanceláři, kterou si Winton otevřel po návratu z Prahy v roce 1939. Nicholas, sekretářka Barbara a Nicholasova maminka Barbara tvořili tříčlenný tým, který začal organizovat záchrannou akci na pomoc československým dětem. Tento tým vytipoval země, které by byly ochotné děti přijmout a umístit do adoptivních rodin, obrátili se dokonce i na prezidenta Spojených států amerických, Roosevelta. Ten sice zdvořile odpověděl, ale s dovětkem, že v dané době žádnou takovou akci legislativa jeho země neumožňuje. Jako jediné útočiště pro děti z československých rodin zbyla tedy pouze Británie. Z Prahy si Winton s sebou přivezl seznam nejohroženějších dětí, který čítal tisíce jmen. Rodiče mu poslali snímky svých dětí, snímky byly nalepeny na kartičky, a doplněny údaji o schopnostech, zájmech a dovednostech dětí. Kartičky poté rozeslal po celé Británii, nabídl je utečeneckým organizacím, všem, kteří by mohli nějakým způsobem pomoci. A tak se podařilo rozmístit děti do mnoha rozličných rodin a domácností, většinou se jich ujali dobří lidé. První vlak dětí, směřující z Wilsonova nádraží v Praze do Anglie, byl vypraven 14. března 1939, tedy den před německou okupací Čech. Poté bylo do 2. srpna 1939 vypraveno ještě sedm dalších vlaků. Nicholasi Wintonovi se podařilo zajistit vystěhování z okupovaných Čech a Moravy a ze Slovenského státu celkem 669 dětem. Poslední transport 251 dětí měl odjet z Prahy 1. září 1939. Rodiče a všech 251 dětí přišli prvního září na Wilsonovo nádraží. V londýně již bylo připraveno 251 rodin, které je přislíbily přijmout. Odjezd byl připraven, děti už seděly na svých místech ve vlaku, rodiče plakali, ale doufali, že poslat děti do Anglie je pro jejich dobro. Vlak se ale nikdy nerozjel. Vypukla druhá světová válka a najednou bylo vše odvoláno. Děti musely vystoupit, o žádném z nich už nikdo nikdy neslyšel, skončily svůj život v koncentračních táborech.

Matějovi se podařilo ve Washingtonském národním archivu najít dobové filmové záběry, které roku 1939 na Wilsonově nádraží v Praze natočil jakýsi americký zpravodajský štáb. Záběry zachycují devěťadvacetiletého Wintona spolu s dětmi a jejich rodiči. Pracovníci archivu do té doby vůbec netušili, co tyto záběry zachycují, záznam totiž zůstal nerozstříhaný v archivu celých šedesát let. Nikdy se nevysílal, jelikož vzápětí po jeho natočení vypukla v Evropě válka a plátna zaplavovaly

aktuální záběry z bojišť. Syn Matěj byl jeho prvním divákem. Získal tak autentické materiály, které mohl použít ve svém dokumentu o Wintonovi „Síla lidskosti“. Matěj se chystá natočit pokračování filmu o Wintonově životě, Winton má přijet do Prahy i se svými dětmi a s vnoučaty. Ačkoli je mu již devadesát sedm let, je ve výborné fyzické i psychické kondici, chystá se navštívit s Matějem jednu observatoř, jelikož čeští astronomové v roce 2000 na jeho počest pojmenovali po Wintonovi jednu novou planetku, kterou objevili.

V roce 1999 natočil syn Matěj hraný film „Všichni moji blízcí“ („All my loved ones“). Námět vycházel z mých vzpomínek na dětství, ale jelikož příběh mého dětství se mu zdál příliš smutný, vkomponoval do příběhu motiv Wintonovy záchranné akce. Samotnému Wintonovi, který přijel na premiéru filmu do Prahy, se snímek moc líbil. Film byl promítán na šedesáti prestižních mezinárodních festivalech a získal řadu cen, mimo jiné byl také nominován na Oscara za Slovenskou republiku v kategorii zahraniční film.

Glosář:

1 Slovenský stát (1939-1945)

Československo založené po rozpadu Rakousko-Uherska existovalo v této podobě do Mnichovské dohody z roku 1938. 6. října 1938 se Slovensko stalo autonomní republikou s Jozefem Tisem jako předsedou vlády. V důsledku slovenských snah o získání nezávislosti pražská vláda zavedla vojenské právo, Tisa sesadila na začátku března 1939 z jeho postu a nahradila ho Karolem Sidorem. Slovenské osobnosti obrátily na Hitlera, který toho využil jako záminky k přetvoření Čech, Moravy a Slezska v německý protektorát. 14. března 1939 slovenský zákonodárny orgán vyhlásil nezávislost Slovenska, která byla ve skutečnosti jen nominální, neboť Slovensko bylo výrazně kontrolováno nacistickým Německem.

2 Sered'

založen roku 1941 jako židovský pracovní tábor. Tábor fungoval až do vypuknutí slovenského povstání, kdy byl rozpuštěn. Na začátku září 1944 však byly jeho aktivity obnoveny a byly zahájeny deportace. Z důvodu deportací byl koncem září SS-Hauptsturmführer Alois Brunner jmenován velitelem tábora. Brunner byl po dlouhou dobu kolega Adolfa Eichmanna a v roce 1943 organizoval deportace francouzských Židů. Podle svědků od září 1944 do března 1945 bylo vysláno 11 transportů zahrnujících 11 532 osob. Nejprve byly transporty posílány do koncentračního tábora v Osvětimi, později i do jiných táborů v Říši. Koncentrační tábor byl zlikvidován koncem 31. března 1945, kdy byl odeslán poslední evakuační transport do terezínského ghetta.

3 Vyhnání Židů ze Španělska

sefardské obyvatelstvo balkánského původu jsou potomci Židů, kteří byli vyhnáni z Iberského poloostrova v důsledku reconquisty na konci 15. století (Španělsko 1492, Portugalsko 1495). Většina Sefardim se poté usadila v Osmanské říši, zejména v přístavních městech (Salonika, Istanbul, Smyrna, etc.) a ve městech ležících na významných vnitrozemských obchodních trasách vedoucích do střední Evropy (Bitola, Skopje a Sarajevo) a do oblasti Dunaje (Adrianople, Philipopolis, Sofia a Vidin).

4 Jánošík, Juraj (1688-1713)

slovenský lidový hrdina. Byl nevolníkem ve Fatranských horách v Horním Maďarsku (dnešní Slovensko) a stal se vyhnancem. Podle legendy okrádal bohaté a dával chudým. Jánošík se účastnil Rakoczyho povstání proti Habsburkům (1703-11). Přidal se ke skupině uprchlíků a po potlačení povstání se stali lapky. Jánošík byl chycen autoritami Liptovského hrabství a popraven v Liptoszentmiklos (dnešní Liptovský Mikuláš). Jánošík je hrdinou mnoha slovenských lidových příběhů a legend a také je oslavován v lidových písních.

5 Kašrut

neboli rituální chování vycházející z židovského práva, které stanovuje pravidla pro přípravu jídla. Zakazuje používání krve. Předepsanou metodou zabití zvířete je tzv. šchita. Hlavní pravidlo kašrutu je zákaz jíst mléčné výrobky a maso dohromady. A to ani tehdy, když nebyly společně vařeny. Časový interval mezi konzumací mléčných výrobků a masa se liší. Např. na území Slovenska je tento interval šest hodin v případě, že maso je konzumováno jako první. V opačném případě, když je nejprve konzumován mléčný výrobek, se časový interval liší.

6 Ortodoxní komunity

tradiční židovské komunity založily své vlastní ortodoxní organizace po kongresu v Budapešti v letech 1868-69. Organizovaly svůj život podle židovských principů a odmítaly asimilační snahy. Vedoucími představiteli komunity byli rabíni. Status komunit byl schválen králem roku 1871. V západní části Maďarska se komunity potomků německých a slovenských imigrantů řídily západními ortodoxními principy. Západní ortodoxie se rozšířila i do východní části Maďarska. V roce 1896 bylo po celém Maďarsku registrováno 294 ortodoxních mateřských komunit a 1 001 dceřinných komunit a to zejména v Transylvánii a v severovýchodní části země. V roce 1930 30,4 % maďarských Židů se hlásilo k 136 mateřským komunitám a 300 dceřinných komunit. Toto číslo vzrostlo na 535 ortodoxních komunit v roce 1944, včetně 242 059 věřících (46 %).

7 Židovský kodex

nařízení č. 198 slovenské vlády, vydané v září 1941, týkající se právního statutu Židů, které je známé pod názvem Židovský kodex. Vycházel z Norimberských zákonů a chápal židovský problém na rasovém základě, náboženské kritérium bylo potlačeno. Tento kodex definoval tyto kategorie: Žid, poloviční Žid, židovský míšenec. Většina z 270 paragrafů se věnovala přesunu židovského majetku (tzv. arizace – nahrazení Žida nežidem) a vyjmutí Židů z ekonomického, politického a veřejného života.

8 Joint (Americký židovský spojený distribuční výbor)

Joint vznikl v roce 1914 v reakci na utrpení Židů během 1. světové války. V roce 1944 se Joint zapojil do humanitární pomoci Židům v již osvobozených částech Evropy. Zajišťoval dodávky jídla a dalších potřebných věcí (oblečení) pro židovské přeživší po celé Evropě. Joint rovněž pomáhal Židům emigrovat z Evropy a muslimských zemí. Během studené války byla tato organizace vytlačena ze střední Evropy, ale po pádu komunismu se do mnoha z těchto zemí vrátila. Dnes se

Joint stará o přeživší holocaustu a podporuje oživení a rozvoj židovských komunit.

9 Žlutá hvězda - židovská hvězda v protektorátu

1. září 1941 byl vydán výnos, podle kterého všichni Židé starší 6 let nesmí vyjít na veřejnost bez židovské hvězdy. Tato židovská hvězda byla žlutá, ohraničená černou linií. Židé ji museli nosit připevněnou na viditelném místě na levé straně oblečení. Tento výnos začal platit od 19. září 1941. Byl to další krok ve vydělování Židů ze společnosti. Autorem této myšlenky byl Reinhard Heydrich.

10 Slovenské národní povstání

o Vánocích 1943 byla založena Slovenská národní rada sestávající z různých opozičních skupin (komunisté, sociální demokraté, agráři atd.). Jejich společným cílem bylo bojovat proti slovenskému fašistickému státu. Povstání vypuklo v Banské Bystrici, na středním Slovensku, 20. srpna 1944. 18. října Němci zahájili ofenzivu. Značná část pravidelné slovenské armády se přešla k povstalcům a přidala se k nim i sovětská armáda. Němcům se sice podařilo potlačit povstání a 27. října okupovali Banskou Bystrici, ale nebyli schopni zcela zastavit akce partyzánů.

11 Terezín

malé pevnostní město, které bylo v době existence Protektorátu Čechy a Morava přeměněno v ghetto, řízené SS (Schutzstaffel, Ochraný oddíl). Židé byli z Terezína transportováni do různých vyhlazovacích táborů. Čeští četníci byli využíváni k hlídání ghetta. Židé však s jejich pomocí mohli udržovat kontakty s okolním světem. Navzdory zákazu vzdělávání se v ghettu konala pravidelná výuka. V roce 1943 se rozšířily zprávy o tom, co se děje v nacistických koncentračních táborech, a proto se Němci rozhodli Terezín přetvořit na vzorové židovské osídlení s fiktivními obchody, školou, bankou atd. Do Terezína pozvali na kontrolu komisi Mezinárodního červeného kříže.

12 Sametová revoluce

známá též pod pojmem "listopadové události" označující období mezi 17. listopadem a 29. prosincem 1989, které vyvrcholily v pád komunistického režimu. V listopadu vznikla hnutí Občanské fórum a Veřejnost proti násilí. 10. prosince byla vytvořena vláda Národního usmíření, která zahájila demokratické reformy. 29. prosince byl zvolen prezidentem Václav Havel. V červnu 1990 se konaly první demokratické volby od roku 1948.

13 Havel, Václav (1936-2011)

český dramatik a politik. Aktivně se podílel na politickém a společenském uvolňování během Pražského jara. Po Sovětské intervenci v roce 1968 se stal mluvčím Charty 77. Z politických důvodů byl zatčen v letech 1977 a 1979. V roce 1989 byl zvolen československým a po odtržení Slovenska i českým prezidentem. Ve své funkci setrval do roku 2003.

14 Slánského proces

V letech 1948-49 československá vláda spolu se Sovětským svazem podporovala myšlenku založení státu Izrael. Později se však Stalinův zájem obrátil na arabské státy a komunisté museli vyvrátit podezření, že podporovali Izrael dodávkami zbraní. Sovětské vedení oznámilo, že dodávky

zbraní do Izraele byly akcí sionistů v Československu. Každý Žid v Československu byl automaticky považován za sionistu. Roku 1952 na základě vykonstruovaného procesu bylo 14 obžalovaných (z toho 11 byli Židé) spolu s Rudolfem Slánským, prvním tajemníkem komunistické strany, bylo uznáno vinnými. Poprava se konala 3. prosince 1952. Později komunistická strana připustila chyby při procesu a odsouzení byli rehabilitováni společensky i legálně v roce 1963.

15 Státní tajná bezpečnost

československá zpravodajská a bezpečnostní služba založená roku 1948.

16 Šestidenní válka (5

-10. června 1967): první útok v šestidenní válce provedlo izraelské letectvo 5. června 1967. Celá válka trvala 132 hodin a 30 minut. Boje na egyptské straně trvaly čtyři dny, zatímco boje na jordánské straně trvaly tři dny. Navzdory krátkému průběhu byla šestidenní válka jednou z nejničivějších válek mezi Izraelem a arabskými státy. Šestidenní válka zapříčinila změny v mentalitě a politické orientaci arabských států. V důsledku toho se zvýšilo napětí mezi arabskými národy a západním světem.

17 Tiso, Jozef (1887-1947)

římsko-katolický kněz, protikomunistický politik. Tiso byl ideologický a politický představitel Hlinkovy slovenské lidové strany (HSL'S). Roku 1930 se stal jejím místopředsedou, roku 1938 jejím předsedou, 1938-39 poslancem a později prezidentem fašistického slovenského loutkového státu, který byl založen s německou podporou. Jeho politika přivedla Slovensko jako spojence do války proti Polsku a Sovětskému svazu. V roce 1947 byl shledán vinným z válečných zločinů, odsouzen k smrti a popraven.

18 Winton, Sir Nicholas (nar

1909): britský makléř a humanitární pracovník, který se v roce 1939 podílel na organizování transportů židovských dětí z území Protektorátu Čechy a Morava do Velké Británie. Tímto způsobem bylo zachráněno 669 dětí.